

Bediüzzaman'ın Ölüm Felsefesi

Mevt, ehl-i hidâyet ve ehl-i Kur'ân için, öteki âleme gitmiş eski dost ve ahbablarına kavuşmaya vesîledir. Hem, hakiki vatanlarına ve ebedî makam-ı saadetlerine girmeye vâsıttır. Hem, zindan-ı dünyadan bostan-ı cinâna bir dâvettir. Hem, Rahmân-ı Rahîmin fazlından, kendi hizmetine mukabil, ahz-ı ücret etmeye bir nöbettir. Hem, vazife-i hayat külfetinden bir terhistir. Hem, ubûdiyet ve imtihanın tâlim ve tâlimâtından bir paydostur.

Açıkça görülmektedir ki, ölüm meselesiyle en fazla ilgilenenler ve bu meseleyi Kur'ani veriler çerçevesinde tasavvur etmeye çalışanlar alabildiğine çoktur. Dikkatli bir araştırmacı çoğu zaman bu görüşlerden kendisi için bir şifa, müşkülleri için bir çözüm yolu bulamaz. Bu konunun bir çok yönüyle karanlıkta kaldığını göreceğinden yeni bir hal yolu bulmaya ihtiyaç duyacaktır.

Bu konudaki müşküller halihazırda mevcuttur. Hiç şüphesiz, bu gibi fikri problemlerle zihinlerini meşgul eden kimseler konu hakkında Bediüzzaman'a sualler yöneltecek olurlarsa, Risale-i Nur Külliyyatında yer alan Mektubat isimli eserinde gayet mukni cevaplar bulacaklardır. O, şu ayet-i kerimeyi zikrettikten sonra bir soruya yer verir:

“Ellezi halaka'l mevte ve'l hayate li yeblüveküm eyyükküm ahsenü amelen” gibi ayetlerde: ‘mevt dahi, hayat gibi mahluktur, hem bir nimettir’ diye ifham ediliyor. Halbuki zahiren mevt inhilaldir, ademdir, tefessühtür, hayatın sönmesidir, hadimü'l lezzahtır... nasıl mahluk ve ni'met olabilir?”

Benim gördüğüm kadarıyla böyle bir soru, ancak bu müşkülü gerçek anlamda tanıyabilmek için zihnini meşgul eden bir düşünürün ürünü olabilir. Bu soru, iki belirgin fikri, ölümün bir ni'met ve bunun vücudi bir durum oluşunu dile getirmektedir. Mezkur iki noktayı birbirine yaklaştırmak ve bunu ikna edici bir şekilde müdafaa edebilmek oldukça güçtür.

Ölümün ni'met oluş cihetine bakacak olursak, Bediüzzaman bu konuya “dört vecih”le yaklaşmıştır;

“Birincisi: Ağırlaşmış olan vazife-i hayattan ve tekalif-i hayatiyeden azad edip, yüzde doksan dokuz ahbabına kavuşmak için, alem-i berzahda bir visal kapısı olduğundan, en büyük bir ni'mettir.

“İkincisi: Dar, sıkıntılı, dağdağalı, zelzeleli dünya zindanından çıkarıp, vüs'atli, sürurlu, ızdırapsız, baki bir hayata

mazhariyetle Mahbub-u Baki'nin daire-i rahmetine girmektir.

“Üçüncüsü: İhtiyarlık gibi, şerait-i hayatiyeyi ağırlaştıran bir çok esbab vardır ki; mevti, hayatın pek fevkinde ni'met olarak gösterir. Mesela: Sana ızdırap veren pek ihtiyar olmuş peder ve validen ile beraber, ceddin cedleri, sefalet-i halleriyle senin önünde şimdi bulunsaydı; hayat ne kadar nikmet, mevt ne kadar ni'met olduğunu bilecektin.

“Dördüncüsü: Nevm, nasıl ki bir rahat, bir rahmet, bir istirahatdır; hususan musibetzedeler, yaralılar, hastalar için... Öyle de; nevmin büyük kardeşi olan mevt dahi, musibetzedelere ve intihara sevk eden belalara müptela olanlar için ayn-ı ni'met ve rahmettir.”

Sualin ikinci şıkkı ise ölümün vücudi bir durum olmasıyla alakalıdır. Bediüzzaman bu konuda şunları söyler:

“Mevt, vazife-i hayattan bir terhistir, bir paydostur, bir tebdil-i mekandır, bir tahvil-i vücuddur, hayat-ı bakiyeye bir davettir, bir mebde'dir. Bir hayat-ı bakiyenin mukaddimesidir. Nasıl ki, hayatın dünyaya gelmesi bir halk ve takdir ile, bir hikmet ve tedbir iledir. Çünkü en basit tabaka-i hayat olan hayat-ı nebatiyenin mevti tefessüh ile, çürümek ve dağılmakla görüldüğü halde, gayet muntazam bir muamele-i unsuriye ve hikmetli bir teşekkülât-ı zerreviyeden ibaret olan bir yağurmaktır ki, bu görünmeyen intizamlı ve hikmetli ölümün, sümbülün hayatıyla tezahür ediyor. Demek çekirdeğin mevti, sümbülün mebde-i hayatıdır; belki ayn-ı hayatı hükmünde olduğu için, şu ölüm dahi hayat kadar mahluk ve muntazamdır.

“Hem zihayat meyvelerin yahut hayvanların mide-i insaniyede ölümleri, hayat-ı insaniyeye çıkmalarına menşe olduğundan; 'O mevt, onların hayatından daha muntazam ve mahluk' denilir.

“İşte en edna tabaka-i hayat olan hayat-ı nebatiyenin mevti; böyle mahluk, hikmetli ve intizamlı olsa, tabaka-i hayatın en ulvisi olan hayat-ı insaniyenin başına gelen mevt, elbette yer altına girmiş bir çekirdeğin hava aleminde bir ağaç olması gibi, yer altına giren bir insan da, alem-i berzahta, elbette bir hayat-ı bakiye sümbülü verecektir.”

Bu ifadelerden de anlaşılabilceği gibi Bediüzzaman, ateş misal düşüncesi ve benzersiz ferasetiyle eşyanın batınına dalmakla, buradan akılların kolaylıkla idrak edebileceği ve cevap bulabileceği şekilde mantıklı tasavvurlar çıkarmaktadır. Nazarları yanılmayacak tarzda mevtin vücudi oluşunu müşahhas olarak göstermektedir.

Bediüzzaman'ın nazarında ölüm, hayatta yeni bir yolculuğun bidayetidir. Bu başlangıçla birlikte insan, bilinen ve alışılmış hayattan daha şerefli ve daha yüce bir hayat merhalesine başlamak üzere ruhunu teslim edecektir.

Bu açıdan mevt, bir geçiş köprüsü, daha şeffaf bir hayata götürecektir. Nasıl ki bir buğday tohumunun veya nüvesinin yere düşmesi ve suyla ıslanması sonucu, tahavvül ve tamir kanununa boyun eğerek kimyevi değişime maruz kalması, dışardan bakanların nazarında kokuşma ve çürüme olarak görülmektedir. Ancak, sonuçta hiç de öyle olmamakta, her bir tohumdan onlarca tohum veren sümbüller fıskırmaktadır.

Bu olay her ne kadar çürüme ve dağılma gibi görünse de, aslında arzın karanlıklarında dağılan ve kaybolan bir habbe için yeni bir hayatın tecellisine sebep olmaktadır. Eğer bu tefessüh ve izmihlal olmasaydı, mezkur habbe yeni bir hayat için bir yol ve vesile bulamayacaktı. Halbuki onun izmihlal olarak görülen tefessühü ve dağılması gerçekte yeni bir hayatın doğuşuna basamak olmaktadır.

Bu değişimin mezkur keyfiyet ile tamamlanması ve kimyevi kanunlara bağlı olarak gerçekleşmesi, insanların izmihlal olarak görmelerine rağmen güçlü bir hareketin bulunduğunu gösterir. Bunlar aslında, yaradılıştaki sünnetullah olarak bilinen kanunlara mahkum ve bağımlı olarak gerçekleşen ameliyelerdir. Bir buğday tanesi yüzlerce habbe haline geldiğinde insanlar için bir gıda olacaktır. Bu yolla onun kanına ve damarlarına karışacak, onun terkinin ve binasının yapıtaşı olacak, sonunda düşünce sisteminin ve organizmasının bir cüz'ü haline gelecektir. Böylelikle bir habbe ilk suretinden daha şerefli bir suretle yeniden ihya olacaktır. İnsanların nazarında bir fena ve adem olarak görülen zahiri izmihlal hali, gerçekte yeni bir hayat bulmadır ve bu ilkinden daha bariz bir şekilde tecelli eder.

Bir habbenin yeniden hayat bulması gerçekte, öldükten sonra insan olarak hayata dönüşten başka bir şey değildir. Daha önceki vücudundan çok farklı bir vücuda kavuşmaktadır. Dolayısıyla yeni bir hayatla sümbül verebilmesi için dünya hayatında ayrılması zaruridir.

Bu harika tasavvur ile Bediüzzaman, esas gayeye ulaşmakta, mevtin vücudi bir durum olduğunu ikrar etmektedir. Madem ki ölüm şaşmaz değişim kanunlarının neticesidir, o halde insan ikinci bir vücut için yeniden diriltilecektir. Hiç şüphesiz bu değişimler ise bizzat Kur'an-ı Kerim'in şöylece dile getirdiği vücudi bir durumdan başkası değildir:

“O (Allah) ki, ölümü yarattı.”

Bediüzzaman'ın bu konuda yaptığı değerlendirmeler gerek akaid alimleri, gerekse müfessirler açısından eşit ehemmiyete sahiptir. Bu önem birkaç noktada mülahaza edilebilir; O, mevtin vücudiyetini uzak te'villere başvurmaksızın gayet parlak bir şekilde açıklanmıştır. Öyle ki, bu konuyu ele alanların çoğu yaptıkları açıklamalarda oldukça zorlanmışlardır.

Bu değerlendirmeler aynı zamanda, ölümü korkutucu olmayan bir şekilde tasvir etmesi açısından da önemlidir. Zira buna göre ölüm ne bir fena, ne bir izmihlal, ne de bir kaybolup gitmedir. Sadece bir tahavvüldür, daha mükemmel ve daha şerefli bir aleme nakildir.

Bediüzzaman'ın bu yaklaşımı Ebul'l-Ulad el-Maarri'nin şu sözüyle paralellik arz eder:

“Hulika'n-nasü li'l fena i faddalet
Ümmetün yahsebûnehüm li'n-nefadi
Ve innema yünkâlune min dari a'malin
İla dari şekvatin ev raşadin”

(İnsanlar fena için yaratılmışlardır. İçlerinden bazıları bunu yok olup gitme olarak kabul eder. Şüphesiz ki, insanlar amel dünyasından, şekavet veya saadet alemine nakledilirler.)

Ölümün adem ve fena olarak tasavvur edilmesiyle bağlantılı olarak bir korku hasıl olur. Buradan hareketle insan bu korkunun esiri olur. Böylelikle vücut-u insaninin yapısında devamlı bir tahrip ve çöküntünün hakim olduğunu görür. Bu durumdan rahatsız olarak, onun sebeplerinden uzak durmaya çalışır. Hatta hak yolunda mücahede etmek, akidenin savunulması ve batıla karşı konulması durumlarında dahi bu durum kendini gösterir.

Bediüzzaman'ın nazarında ölüm felsefesi, insanın bekasının, devamiyetinin, sonraki hayatın ilk hayatla olan bağlantısının ilanına dayanır. Buna göre hayat yolculuğunun ilk boyutunda insan hayatını kuşatan, ona ölümün nihayet ve yokluk fikrini aşılıp sıkıntıya atan maddiyyun felsefelerinin yaydığı adem, ilga ve kötü akibet gibi düşünceler reddedilmektedir.

Bediüzzaman'ın konuyla ilgili tahlilinin aynı zamanda psikolojik boyutu bulunmaktadır. Böylelikle insana varlıkla alakalı olarak bir itmi'nan ve insicam kazandırırken, hayatın birinci ve ikinci boyutları hakkında bir emniyet hissi uyandırır. Aynı zamanda ölümün korkunç bir kabus, insanı yok edip, mahveden bir son olmadığını telkin eder. Bu hissi elde eden insan meşakkatler karşısında hususi bir cesaret, zorluklara karşı gayret içinde olur. İnsanlar tarafından asla istenilmeyen ölüm, hakikatte nefsin karar kılacağı ve mutmain olacağı bir hayata doğru yapılan bir yolculuktur. Çünkü; “Ahiret yurdu muhakkak ki hayattardır; eğer bilselerdi.” (Ankebût; 84)